

MATHEMATEG BELLACH

Amser a ganiateir: 1 awr 30 munud

- Dylid ysgrifennu'ch holl atebion (gan gynnwys unrhyw ddiagramau, graffiau neu frasluniau) ar bapur, a'u sganio mewn i **un** ffeil PDF. Nid oes angen papur graff.
- Atebwch **bob** cwestiwn yn Rhan A a **dau** gwestiwn o Ran B.
- Caniateir i ymgeiswyr ddefnyddio cyfrifiannellau, cyhyd â'u bod yn cydymffurfio gyda gofynion byrddau arholi safon uwch. Rhaid rhoi'r gyfrifiannell i unrhyw oruchwylwyr yn yr arholiadau ar eu cais ac mae ganddynt yr awdurdod i atal ymgeiswyr rhag defnyddio unrhyw gyfrifiannellau y maent yn amau nad ydynt yn bodloni'r amodau hyn.

Gwybodaeth a fformiwlâu perthnasol

- Pwerau o rifau cymhlyg: $(r(\cos \theta + i \sin \theta))^n = r^n(\cos(n\theta) + i \sin(n\theta))$.
- Darperir tablau ystadegol. Noder bod y tablau yn cyfeirio at gynffonnau **llaw dde'r** dosraniadau, hynny yw, tebygolrwyddau ar ffurf $p = \mathbb{P}(X \geq x)$ lle X yw hapnewidyn ac x yw pwynt canran **uchaf** i'w ddosraniad.
- Mae fformiwlâu sy'n gysylltiedig â dosraniadau safonol (e.e. ar gyfer tebygolrwydd, cymedr ac amrywiant) ar dudalen gefn y tablau ystadegol.

Rhan A

1. Symleiddiwch y mynegiadau isod cyn belled ag y bo modd, gan ddangos eich gwaith cyfrifo.

(a) $\frac{4i + 3}{(3 - i)^2}$; [4 marc]

(b) $|2(\mathbf{i} - 5\mathbf{j} + \mathbf{k}) + (\mathbf{i} + 2\mathbf{j} - \mathbf{k}) + (\mathbf{i} + 5\mathbf{j} - \mathbf{k})|$; [4 marc]

(c) $\left(\begin{pmatrix} 1 & 2 \\ 3 & 4 \end{pmatrix}^{-1} - \begin{pmatrix} 4 & 3 \\ 2 & 1 \end{pmatrix}^{-1} \right)^{-1}$. [6 marc]

2. Datrysych yr hafaliad $5z - 4\bar{z} = 3\bar{z} + 8 - i + 7z$, ar gyfer y rhif cymhlyg z . (Yma, $\bar{z}$ yw cyfiau cymhlyg z .) [6 marc]

3. Pennwch werth a fel nad oes gan y matrices $\begin{pmatrix} 7 & -1 \\ 4 & a \end{pmatrix}$ wrthdro. [3 marc]

4. Ystyriwch y rhif cymhlyg $z = \frac{1}{10}(3i + 4)$.

(a) Mynegwch z ar ffurf $r(\cos \theta + i \sin \theta)$ lle mae $r > 0$ a $-\pi \leq \theta \leq \pi$ (mewn radiannau i 3 lle degol). [4 marc]

(b) Cynrychiolwch z a z^2 fel pwyntiau mewn diagram Argand. [3 marc]

(c) Darganfyddwch y cyfanrif positif lleiaf n fel bod rhan dychmygol z^n yn negatif, gan egluro eich rhesymu. [4 marc]

(d) Darganfyddwch y cyfanrif positif lleiaf n fel bod $|z^n| < 10^{-4}$, gan egluro eich rhesymu. [3 marc]

5. Cynrychiolir y rhif cymhlyg z sy'n bodloni $2|z - 2| = |3z - 1 + i|$ gan y pwynt $P(x, y)$ mewn diagram Argand. Darganfyddwch hafaliad locws P yn nhermau x ac y , a dehonglwrch ef yn geometregol. [8 marc]

6. Ystyriwch y polynomial $f(x) = 5x^3 + 13x^2 + 9x + c$, lle mae c yn gysonyn.

(a) Pennwch werth c fel bod $f\left(\frac{2}{5}\right) = 0$. [2 marc]

(b) Ar gyfer gwerth c a ddarganfyddir yn (a), darganfyddwch holl wreiddiau yr hafaliad $f(x) = 0$, gan egluro eich dull ar gyfer pob gwreiddyn. [6 marc]

7. Profwch, drwy anwythiad mathemategol, bod

$$\begin{pmatrix} 3 & -2 \\ -2 & 3 \end{pmatrix}^n = \frac{1}{2} \begin{pmatrix} 1 + 5^n & 1 - 5^n \\ 1 - 5^n & 1 + 5^n \end{pmatrix},$$

ar gyfer pob cyfanrif positif n . [7 marc]

Rhan B

8. Hafaliad y plân Π yw $x + 2y + 3z = 6$. Mae llinell L_1 yn pasio trwy pwynt $A(2, 3, 4)$, yn berpendicwlar i Π , ac yn croestorri Π yn y pwynt B . Ymhellach, mae gan pwynt C y cyfesurynnau $(2, 2, 0)$, a hafaliad fector llinell L_2 yw $\mathbf{r} = 3\mathbf{j} + \lambda(\mathbf{j} - 2\mathbf{i})$.

- (a) Ysgrifennwch hafaliad L_1 ar ffurf Cartesaidd. [3 marc]
- (b) Darganfyddwch gyfesurynnau B . [4 marc]
- (c) Dangoswch fod (i) C yn gorwedd ar L_2 , a (ii) bod L_2 yn gorwedd ar Π . [4 marc]
- (d) Darganfyddwch yr onlgau a hydoedd ochrau'r triongl ABC . [9 marc]

9. Y fector safle $\mathbf{x}$ (metrau) ar amser t eiliad gwrthrych o fàs M yw

$$\mathbf{x} = \sin(3t)\mathbf{i} + \cos(3t)\mathbf{j} + e^{-2t}\mathbf{k}.$$

Egni cinetig y gwrthrych (ar $t = 0$) yw 13 J.

- (a) Darganfyddwch (i 2 le degol) yr amser pan mae'r gwrthrych yn pasio trwy'r plân $z = 0.5$, a nodwch y cyfesurynnau y pwynt croesi (i 2 le degol). [4 marc]
- (b) Disgrifiwch (mewn ychydig eiriau) natur mudiant y gwrthrych ar gyfer gwerthoedd mawr t , gan gyfiawnhau eich rhesymu. [3 marc]
- (c) Darganfyddwch fynegiant ar gyfer y fectorau cyflymder a chyflymiad $\mathbf{v}$ (ms^{-1}) ac $\mathbf{a}$ (ms^{-2}) o'r gwrthrych ar amser t eiliad. [4 marc]
- (d) Cyfrifwch y mäs M , ac felly'r egni cinetig y gwrthrych ar amser t eiliad. [5 marc]
- (e) Darganfyddwch, ar ffurf fector, y grym sy'n gweithredu ar y gwrthrych ar amser t eiliad. [2 marc]
- (f) Cyfrifwch (i 2 le degol) y gwaith a wneir gan y grym sy'n gweithredu ar y gwrthrych yn ystod yr eiliad gyntaf (h.y. o $t = 0$ i $t = 1$ eiliad). [2 marc]

10. (a) Ar bwynt penodol ar lwybr beicio, mae beicwyr sy'n mynd heibio yn cael eu cyfrif yn ystod cyfnodau arsylwi o 10-munud. Ar gyfer pob cyfnod, gellir modelu nifer y beicwyr sy'n mynd heibio trwy drosraniad Poisson.

(i) Yn seiliedig ar gofnodion y gorffennol, nifer cyfartalog y beicwyr sy'n mynd heibio mewn 10 munud yw 11. Darganfyddwch (i 4 lle degol) y tebygolrwydd bod 3 beiciwr yn union yn mynd heibio'r pwynt mewn cyfnod 10-munud. [2 farc]

(ii) O ystyried cyfartaledd y gorffennol yn (i), darganfyddwch (i 4 lle degol) y tebygolrwydd y bydd o leiaf 14 o feicwyr yn mynd heibio mewn cyfnod 10-munud. [2 farc]

(iii) Er mwyn hybu'r defnydd o'r llwybr beicio, gwnaed rhywfaint o waith gwella. Gadewch i p fod y tebygolrwydd y bydd o leiaf 14 o feicwyr yn mynd heibio'r pwynt mewn cyfnod 10-munud, ar ôl y gwelliant. Cafodd y nifer a aeth heibio eu cyfrif mewn pum cyfnod 10-munud gwahanol; X yw nifer y cyfnodau hynny y mae o leiaf 14 o feicwyr yn mynd heibio. Y canlyniad oedd $X = 4$.

Gan ddefnyddio X fel yr ystadegyn prawf, cynhaliwch brawf rhagdybiaeth i asesu tystiolaeth bod p yn fwy na'r gwerth blaenorol a ddarganfuwyd yn (ii). Nodwch yn glir y rhagdybiaethau, a dosraniad X gan dybio'r rhagdybiaeth nwl. Cyfrifwch y gwerth- p a nodwch eich casgliad gan ddefnyddio lefel arwyddocâd 1%. [8 marc]

(b) Mewn arbrawf seicoleg, mae gan ymchwilyr ddiddordeb mewn sefydlu a yw llygod mawr yn ffafrio llwybrau penodol trwy ddrysfa. Yn yr arbrawf, caniatwyd i 100 o lygod mawr ddewis llwybr trwy'r ddrysfa. Dangosir nifer y llygod mawr sy'n dilyn pob un o'r pedwar llwybr posibl yn y tabl isod:

Llwybr	1	2	3	4
Nifer y llygod mawr	23	22	30	25

Cynhaliwch brawf χ^2 ar y lefel arwyddocâd 10% i ganfod a oes tystiolaeth o ffafriaeth ar gyfer llwybrau penodol. Gwnewch yn siŵr eich bod yn nodi'r rhagdybiaeth nwl, y gradd o ryddid, y gwerth critigol ar gyfer y prawf hwn, a'r fformiwla ar gyfer yr ystadegyn rydych chi'n ei gyfrifo. [8 marc]